

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΟΥ ΕΚΔΟΤΗ

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ: ΤΟ ΟΡΙΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΡΑΞΗΣ

Τα όρια θρησκείας και επιστήμης, για πολλούς, συγχέονται και γίνονται αιτία μιας αδυσώπητης και αδιάστατης αντίθεσης. Άλλοτε η έριδα έχει πνευματικό και θεωρητικό χαρακτήρα και, επομένως, διεξάγεται με όρους διαλεκτικής, άλλοτε - διαρρηγνύοντας το ερμητικό και ασφαλές περίβλημα του στοχασμού- εκτείνεται σε πραγματική σύρραξη και προκαλεί υστερική βία *sine conditionibus*, με απώτερο στόχο την καταστροφή και τη συνειδησιακή κατατρόπωση του ετέρου.

Η έκκληση του Βοηθίου, για συμφιλίωση της πίστης με τη λογική, επηρέασε έναν αξιόλογο αριθμό διανοητών (ενδεχομένως τους κορυφαίους), τον Μεσαίωνα. Η ανάδυση της Διπλής Αλήθειας, τα εγχειρήματα του Moshe ben Maimon (12^{ος} αιώνας) και των William Ockham και Meister Eckhart (τον 14^ο αιώνα), δεν κατόρθωσαν να οδηγήσουν σε εναρμόνιση τις δύο πλευρές αλλά σε πλήρη διάσταση. Σύμφωνα δε με τον R. E. Rubenstein: «ο αριστοτελικός χριστιανισμός δεν επέλυσε τη σύγκρουση μεταξύ αυτών των δύο ρευμάτων σκέψης, αλλά τις είχε διατηρήσει σε δημιουργική ένταση». Η «δημιουργική ένταση», μεταξύ των άλλων, σήμαινε πως ο στοχασμός πληγώθηκε και άφθονο αίμα κύλησε κατόπιν των απερίσκεπτων και εχθροπαθών ενεργειών των κεφαλών της Δυτικής Εκκλησίας. Στην Ανατολική Εκκλησία, η μισαλλοδοξία είχε σαφώς πιο περιορισμένο χαρακτήρα: η τιμωρητική διάθεση των ιεραρχών ουδέποτε έφθασε προκλητικά ως το αίμα. Το πρόβλημα, όμως, πίστης και λογικής αναδεικνύεται ευρύτερο και, σε σημαντικό βαθμό, δυσπέλαστο. Δεν είναι εύκολο να αποκλεισθεί σε ένα ασφυκτικό ιστορικό πλαίσιο ή να καταστεί πλήρως καταληπτό εντός αυτού αλλά και ούτε γονιμοποιείται το πεδίο των απαντήσεων από την αμήχανη γραφίδα της ιστορίας.

Ας πάρω εξ αρχής το ερώτημα. Ας το στρέψω εναντίον μου, κάνοντάς το προσωπικό, σκάπτοντας στην υπώρεια του Εγώ: ποια είναι η δική μου αντίληψη για την ύπαρξη; Συνομολογώ τον δυϊσμό, που αποδίδεται στην οντότητά μου από τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, τον Descartes, τον Geulincx, τον Malebranche; Το απόρημα περί της εναντιολογίας θρησκείας και επιστήμης, εκφάνσεων αντιστοίχων της πίστης και της λογικής, εκκινεί από το θεμέλιο της ύπαρξης. Η απάντηση στο δίπολο αυτό συνιστά, ταυτόχρονα, την κατάφωτη απαρχή της χαρτογράφησης του ανθρώπινου Είναι. Ποια είναι η πραγματική μου φύση; Και γιατί να πρέπει να είναι ακρωτηριασμένη;

Η λογική καταφάσκει μετ' επιτάσεως πως μια επιστήμη που περιφρονεί την ανθρώπινη καρδιά είναι ελλιπής, όπως ανεπαρκής είναι και μια θρησκεία που περιορίζει την αναζήτηση του ανθρώπινου όντος μόνο στην ευθεία στόχευση προς το θείο. Αλλά και η επιστήμη και η θρησκεία, άραγε, δεν αναζητούν τελικά προς την ίδια κατεύθυνση, έστω από παράλληλες ατραπούς; Μήπως ο Κόσμος και το μεγάλο του μυστικό δεν είναι εκείνο που στέκει σαν έπαθλο στο πέρασ του ορίζοντα της εξερεύνησης αυτής; Η παράφορη οργή των οπαδών, εκατέρωθεν, οφείλει να δημιουργεί προβληματισμό. Πρέπει να είναι είτε η ιδιοτέλεια, που τους καθοδηγεί, είτε ο φανατισμός- αναντίλεκτα, όμως, έτσι δεν υπηρετήθηκε ποτέ, με ορθό τρόπο, ούτε η θρησκεία ούτε η επιστήμη.

Η σύγκρουση πίστης και επιστήμης ίσως να ανήκει στο πλαίσιο ενός τεχνητού διαχωρισμού, να είναι απλώς ένας μηχανικισμός ή, αλλιώς, η ψευδανάγνωση των αντικειμενικών παραμέτρων. Η προσπάθεια της επιστήμης να ερμηνεύσει το θρησκευτικό φαινόμενο δεν στηρίζεται, έως τώρα, σε ισχυρό έρεισμα. Είναι απαραίτητο να γιγαντωθεί η επιστήμη και να αποκτήσει διαστάσεις τέτοιες που να της επιτρέψουν να διατέμνει τη θρησκεία επιτυχώς. Όπως και είναι αναγκαίο, το θρησκευτικό συναίσθημα να παρίσταται με ηπιότητα και διαλλακτικότητα όταν πορίζει η επιστήμη. Παρατηρεί, σε συνάφεια με τα παραπάνω, ο Claudio Martelli: «Η φιλελεύθερη αρχή της ανεκτικότητας βεβαιώνει την αρχή μιας πιθανής συμβίωσης με κάτι που δεν συμμαζεύεται. Είναι μια ηθική έννοια εύκαμπτη αλλά όχι μαλακιά: εκφράζει την ιδέα αναγνώρισης της ύπαρξης και της νομιμότητας του διαφορετικού αλλά και την ιδέα της ανοχής για την παρουσία του... Γι' αυτή την ικανότητά της να ρυθμίζει τις συμπεριφορές των ανθρώπων, [η ανοχή] είναι ξένη προς τον κόσμο που δεν δέχεται φωτοσκιάσεις, τον κόσμο της υποχρέωσης του ηθικού Απολύτου και του κόσμου που αρνείται τις παρεμβάσεις».

Γι' αυτό, δέον να εγκρατευόμαστε στη, δίχως έλεος, δίνη του ασπρόμαυρου. Εκεί χαράσσεται το όριο της αντίπραξης: στην αντίληψη ότι η ρήξη δεν αρμόζει σε μια πραγματικότητα που εμπειρεί διαβαθμίσεις φωτός. Όπως διατυπώνει, διόλου επιπόλαια ή μεροληπτικά, ο πολύπαθος Abelard στο *Sic et Non*, αναγγέλλοντας (τι παράδοξο) την πίστη στη λογική: «Αμφιβάλλοντας καταλήγουμε στην έρευνα και ερευνώντας αντιλαμβανόμαστε την αλήθεια».

Παναγιώτης Ηλιόπουλος
Εκδότης Celestia
editor.celestia@batsioulas.gr

ΥΓ Σοφόν το σαφές:

- α) «Ἄρχή παντός ἔργου μέγιστον». Πλάτων, *Πολιτεία*, Β 377 α.
- β) «Κυάμων ἀπέχεσθαι». Πυθαγόρας (Δ.Λ. VIII. 34).

ΥΓ 2: Ευχόμαστε, ολόψυχα, ταχεία και επιτυχή ανάρρωση στον αγαπητό φίλο και συνάδελφό μας Μιχάλη Μαντζανά.